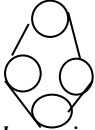

**UNITING CHURCH IN AUSTRALIA: LOTU COKOVATATI KO E OSITERELIA
KONIFEREDI NI VITI: VAVAKOSO LOTU RARABA ...**

Epereli 29, 18: Na Tucake Tale mai na Mate nei Jisu 5 [Easter 5]: Nodai naki meda veikilai dina sara [bonding-gathering and knowing each other-Base 1], me vakatorocaketaki ka vakavou na noda bula vakayalo. Affirmation-sharing our spiritual journeys-Base 2] kei na noda cakacakataka se vakadewataka na veika eda sa rawata [caring/sharing-Base 3]. Sa vaka na qito na Baseball ka va na kena i cegucegu; e tolu na naki ni noda veitokani. Ni rawa kece eda sa rawata e dua na kai ka eda sa yacova nai naki ni qito se veitokani [Home Base].

NODA VEIKILAI

Me vakayacori e dua na porokaramu ka rawa ni yukea na noda veikilai vinaka.

Eda soqoni, lululu, veitalanoa ka veiwasei talanoa. Tekivu na soqo ena gunu ti se qai vakayacori ni oti na vuli. Me dau qarauni na vakayagataki ni sevusevu me kua ni vakadaroya na mai lotu ena Siga Tabu kei na nomu cakacaka

NODA BULA VAKAYALO

1. Ena macawa oqo Epereli 29, 2018 eda goleva kina na:

A. **Ai Vakamacala me baleta na nodra Cakacaka nai Apositolu:** *E wase vakarua nai naki ni vola oqo: 1. Na Nodra Cakacaka Nai Apositolu sai koya edua nai tukutuku ni Veigauna [History]. Ea vola taumada ko Luke na nona Kosipeli ka qai mai tomani na nonai vola ena kena oqo. Ko Luke e sega ni dua vei ira na Iperiu se Jiu, ia e kai Anitioki mai Siria, ko ya na vanua vaKirisi. Sa macala ni a vola ko Luke e dua nai vola enai VTV ka wasei vakarua, ko ya na nona Kosipeli kei na Cakacaka. Ko Luke e dua na Vuniwai [Kolosa 4:14], ka i tokani nei Paula. Nai vola oqo sa vakatokai na nodratou Cakacaka nai Apositolu, ia ni da wilika vinaka sa rairai dodonu me vakatokai me 'Na Cakacaka ni Yalo Tabu.' Na Kosipeli nei Luke me vakataki Maciu sa volai kina nai tukutuku ni kawa i Jisu: ea vakatekivu mai vei Atama ka yaco sara yani ki vei Jisu; ia e muria ko Luke na kawa mai vei Meri. [Ia, ko Maciu ea tekivu ga mai vei Eparaama ka yaco yani kivei Jisu...e muria na kawa mai vei Josefa], ko ya ena a Nona sucu, veiqaravi, mate ka tucake tale mai na mate. Sa macala ni a volavola vei 'Ciofilo' e rawa ni dua na turaga rogo, se ko ira era sa 'lomana na Kalou.' [Nai balebale ni 'ciofilo ena vosa vaKirisi 'theo -God-Kalou, philo -love-lomana]. Ko ira na kovana ea tukuni ira ko Luke, ea vakayagataki kina na vosa 'turaga sa vinaka sara [excellency: 23: 26], me vakataki Vilikesa, ka okati kina ko Ciofilo, era dokai ka vakacerecerei. E veitaravi ga na kena volai na Kosipeli nei Luke ena 63-68, kei na Cakacaka 70 AD/ACE. Ea tovolea ko Luke me talanoataka vakadodonu na veika kece ea vakasoqona vata, [Luke 1:1-2].*

2. **Na Nodra Cakacaka Nai Apositolu, kei na kena vakaibalebaleta ena noda bula [Existential Level].** *Sa tomani na Cakacaka ena veitalai me ratou lako yani nai apositolu ka tukuna nai Tukutuku Vinaka ni veivakabulai sa mai vakayacora ko Jisu; me tekivu mai Jerusalemi ka tara sara yani na vuravura raraba, [Cakacaka 1:8]. Ia, me ratou waraka taumada na veivakaukawataki ni Yalo Tabu [2:11]. Dina ga ni ratou Iperiu kece na tisaipeli; ia, e dredre toka me vakamacalataki vakavinaka ni Kosipeli e baleti ira ga na mata tamata na Iperiu, se me ra okati talega kina na kai matanitu tani. Ia sa dei na veitalai me vakatetei nai Tukutuku Vinaka ki vuravura taucoko; ka sa macala ko ya ni a tarai ira talega yani na kai matanitu tani. Dina ga ni a tubu na vakatitiqa [4:1-31; 7:1-59], ia nira sa cilavi ena kaukauwa ni Yalo Tabu, era a golevi ira talega na kai matanitu tani. Sa la'ki veivakalotutaki ko Filipe ki Samaria; ia ena veitalai oqo sa dewa yani ki Iciopea, Aferika vua na Dauniyau nei Radini Iciopea [8:7-40]. Sa yaco vaka kina vei Konilio na Turaganivalu ni Roma, [10:1-48]; ko Pita ena nonai tukutuku ni a lako vei ira na kai matanitu tani [11:1-18]; kei na 15:3-15. Kei na kena vakadeitaki ni dodonu mera rogoca ka vakabauta nai Tukutuku Vinaka ko vuravura raraba, ko ya ko ira talega era sega ni Jiu. Sa dewa nai tukutuku ki Aferika, dina ga ni a sega ni kilai vakalevu. Ea talanoataka ga ko Luke na kena golevi vakatabakidua na cakacaka ni vei vakatisaipelitaki, [se veivakalotutaki], vaka ki Esia kei Urope. Eda raica ni levu taudua na wase ni vola e tukuni Paula [yacana vaKirisi] se ko Saula, [na yacana vaka Iperiu]; o koya e a vakatawa tiko na nodrai sulu na qase ena nona vakamatei ko Sitiveni [7:50-8:1-2]. Sa tarava sara sa baleta nai talanoa veivakurabuitaki ni nona veisau, [8:1ff kei na 9:1ff]. Sa qai kilai se ko cei ko Saula, se Paula ena nona a vola nai tukutuku ni nona veisau ko Luke. Qo na vuna era kaya kina eso na Daunivola Tabu ni naki levu ga ni vola oqo me volai kina e dua nai vakadinadina ni bula nei Paula, ka me nonai sasabai [defence], ena nona veilewai ena mata i Vilikesa, Vesito kei Akaripa na Kovana [raica na 23-28], kei na veilewai talega sa waraki koya mai Roma. Ea la'ki tinia sara na nona cakacaka ko Paula ena nona a vola*

eso na nonai vola mai Roma, na koro turaga ea la'ki vakamatei kina ena gauna nei Niro, [dina ga ni sega ni tukuni ena Cakacaka]. Ea vakamatei ko Paula ena vuku ni nona vunautaki Jisu, kei na dei tu ni nona vakabauta ena gauna dredre ko ya. Enai lakolako ogo eda raica ni dau salavata kei Paula ko Luke, me vaka na nona vakayagataka na vosa 'keitou,'[Cakacaka 16:10-17; 20:5-15, 21:1-18; 27:1-37; 28:1-16], enai lakolako ogo ea vola kina ko Luke na veika ea yaco tiko. Sa matata ni sega ga ni tukutuku ni veigauna [history], ia sa bibi sara na cakacaka yaco ni Yalo Tabu ena nodra bula na tamata nira sa vakabauti Jisu se ciqomi Koya me nodra Turaga kai Vakabula existential]. Ea vakayagataka ko Luke na vosa ka cavuta ko Jisu ena 1:8, '...E na soli [dou na rawata], na Yalo Tabu dou na qai dau tukuni au mai Jerusalem, kei Jutia taucoko [2 na yavusa, Juta kei Penijamini], kei Samaria [Isireli, 10 na yavusa], ka yacova nai yalayala kei vuravura.' Na Cakacaka ni Apositolo, se Cakacaka ni Yalo Tabu sa tukuni rau ga vakalevu ko Pita [1-8-10,etc], vakalailai ga baleti Filipe; ko Saula, se Paula [9-28], ko ya ena nodrau dina ki nai tavi erau a kacivi kina ena kena vunautaki nai Tukutuku Vinaka i Jisu Karisito sa Tucake Tale mai na Mate. Nida wilika na levu ni talanoa me baleta na cakacaka ni Yalo Tabu, eda sa kaya ni ko Vuniwai Luke e rawa me vakatoka nai vola ogo me Cakacaka ni Yalo Tabu. Sa vakuria kina na nona kila vakavuniwai ka sa cigoma ni tiko tale edua na kaukauwa levu ni veivakabulai, ko ya na kaukauwa ni Kalou. Nai vola vei Ceofilo, eda kila ni vakaitutu cecere ka dua na turaga lotu se dua nai vavakoso e 'lomana na Kalou.' Sa tomana kina na veika ea vakayacora ko Jisu, me vaka na Nona vei vakatavulici vei ira na tamata, na Nona mate, ia sa tucake tale mai na mate, kei na Nona kaucake ki lomalagi. Sa solia na Yalo Tabu mei solisoli ka vu ni kaukauwa mera qarava kina nai tavi vakaiapositolo. Sa tekivu na kadre ni Tukutuku Vinaka mai Jerusalem ka dewa yani ki vuravura raraba, [Cakacaka 2:1ff].

Cakacaka 8:26-40: I. E na wase 8 eda raica kina na vakaitavi [se totaka] nei Saula [Paula, yacana vaKirisii], ena mate nei Sitiveni; ka tarava sara yani na nona vunautaki Jisu na Mesaia ko Filipe, [edua vei ira na 7 na Tuirara digitaki, raica na Cakacaka 6:5, ka okati talega kina ko Sitiveni; wilika na Cakacaka 21:8-9], na vunau nei Filipe e okati talega kina na veikoro mai Samaria, nodrai tikotiko na 10 na yavusa ni Isireli]. Sa tekivu me vunautaki yani ko Jisu ena Nona sa tucake tale mai na mate kei na veivakaukauwataki ni Yalo Tabu ki vei ira na kai matanitu tani. Erau a talai talega yani kina ko Pita kei Joni. Sa vakayacori tikoga kina na Veitalai nei Jisu me tukuni nai Tukutuku Vinaka, me tekivu mai Jerusalem ka me ra vakatisaipelitaki [vakalotutaki] ko vuravura raraba, [Cakacaka 1: 8; Maciu 28: 18-20]. **II. Ena wase e 8: 26-40**, sa cakacaka tiko na Yalo Tabu ka kauti Filipe vua na turaga Dauniyau levu ena vuvale nei Ranadi mai Iciopea. Na 'eunoxus' vaKirisii se "eunuch" e dua na gone tagane se cauravou e nakiti me vakayacori vua na veisele me dawai tudei, e sega ni vakawati ka sega talega ni rawa ni vakaluvuni, sa nodrai lesilesi ga me qaravi ira na turaga, se marama tui se ranadi, se dua e vakaitutu cecere; me vaka sa musuki na nona bula me dauveiqaravi. **III.** Na Dauniyau ogo e turaga lotu me vaka ni a lesu tiko mai ena nona la'ki lotu ena Vale ni Soro mai Jerusalem. Ia, enai lakolako lesu ogo ea sega ni cegu ena nona a wilika tiko mai na VOSA ni Kalou, [ena Aisea 53:7-8]. Sa cakacaka na Yalo Tabu vei Filipe ka kauti koya sara yani me rau veitalanoa ka vakamacalataka vua nai Vola Tabu kei na tikina ea wilika tiko. Sa tukuni Jisu vua ko Filipe, ni sai Koya ga sa tukuna nai Vola Tabu sa wilika tiko; ea lauti na nona bula na turaga ogo ni a rogoca na VOSA kei na kenai vakamacala, se kena vakadewataki, sa yaco me vakabauta ka papitaiso sara. Sa rawa nida siqema ni sa vakabauta na yacai Jisu ka sa papitaisotaki sara ena yacana. Sa tukuni ga ni tiko na wai, me papitaisotaki kina...na wai drodro, se 'ki dua na tobuwai.' Sa bibi ga na noda raica ni vakauti Filipe voli na Yalo Tabu, ka sa matata sara ni sa papitaiso talega na turaga ogo ena kaukauwa ni Yalo Tabu, me vaka sa curumi koya. Sa kauti Filipe na Yalo Tabu me tomana tale na nona vunautaki Jisu mai Asota volekati Kasa ka toso yani ki Sisaria [ogoo e duatani mai vei Sisaria Filipai].

Eda wilika tale na veika me baleti Filipe ena Cakacaka 21:8-9, ena nona tukuni Jisu tikoga, ka vaka kina ena nona vuvale, me vaka eratou a yaco me dau parofisai e va na luvena goneyalewa. V. Oqo ga nai tukutuku eda kila me baleti Filipe, e dua vei ira na Tuirara/tisaipeli/apositolo gumatua nei Jisu. Ko Filipi ea vakasinaiti ka vakarorogo ena veituberi ni Yalo Tabu. Sa dewa nai Tukutuku Vinaka ki na vuvale vakatui mai Iciopea, ka da sa siqema ni sega ni yaco ga e kea, ia sa vakdewataki yani na yacai Jisu mera kila na lewe ni vanua ko ya. Sa kenai balebale ni sa dewa yani na kena tukuni na yacai Jisu Karisito ki Iciopea, ko ya ki Aferika...eda wilika ga enai tukutuku ni veigauna na kena toso yani ki Aferika, ia oqo sa kenai tekivu. Ko Luke sa vakabibitaka na dewa yani nai Tukutuku Vinaka vaka ki Esia kei Urope talega. VI. Nai talanoa oqo sa dusia edua na gaunisala ni kena tete nai Tukutuku Vinaka, mai cake ki ra, mai vei ira na veiliutaki ka vaka kina ki vei ira na lewe ni vanua. [Mai Viti e vakakina, mai vei ira na turaga/marama ni vanua, ka dewa yani ki vei ira na lewe ni vanua; ia era tiko talega ko ira yadua era sa veisau. Veitalanoataka mada na dewa ni lotu mai Viti kei na sala meda muria mera vakatisaipelitaki kina na wekada, – [make disciples].

B. Nai Vakamacala ni Same: *Sa dauvakayagataka vakalevu ko Jisu na Same ena nona vunau kei na nonai vakavuvuli, baleta ga ni sai vakarau ni nodra bula, ena nodra bula vakavuvale kei na lotu mera dau lagata se cavuta na Same. E 150 na Same era a vakasoqoni vata ena dua na gauna balavu, ka ra dau vakayagataka ena nodra: vakacaucautaka na Kalou, ena nodra vakavinavinaka Vua na Kalou, ena nodra tusanaka na nodra vakabauta, ena nodra tukuna na nodra vakanuini, na nodra dui rarawataka na tamata yadua na nodrai valavalaca, kei na Nona Dina tu ga na Kalou ni lomani ira ka me me veivuke. Na uto ni Same sai koya na bibi ni nona vakararavi se vakabauta na Kalou na tamata yadua. Sa vinaka talega meda raica kina na nona tukuna vakadodonu na tamata na nona gagadre se cikecike Vua na Kalou. Na Same sa yaga ena draki ni bula kecega eda kila ka sotava na tamata... meda dauvakayagataka me yaga ki na noda bula ni vakabauta! II. Ena vuku ni noda dau taleitaka na Same, ena uasivi meda raica na kenai wasewase e 5 ka muria vinaka nai vola e lima nei Mosese sa vakatokai na Penitatu [Penteteuch-pente-5 teuch- nai vola]. Na veiwasewase sa dusia vakararaba ga na veilutaga sa vakabibitaki ena veivola e lima. Sa kenai balebale ko ya ni Same: 1. Same 1-41 ena salavata kei Nai Vakatekivu [Genesis]. Me vaka ga na veibuli ni Kalou enai akatekivu, na lutu ni tamata enai valavalaca, ka yalataki na veivueti ni Kalou. E levu na Same oqo e tukuni ni a vola ko Tevita ka sa vakaraitaka na nona vakalougatataki na tamata, nona lutu mai na liga ni Kalou, kei na nona vakabulai mai Vua na Kalou. 2. Same 42-72, na Lako Yani [Exodus], ea vola ko Tevita me baleti Isireli, sa vakarusai ka vakavoui tale. Sa vakabulai Isireli na Kalou, ka sega ni yaga me vaqara tale edua na sala, mera rai ga Vua na Kalou, sai Koya ga na Sala mera vueti ka vakabulai kina. 3. Same 73-89 sa salavata kei na Vunau ni Soro [Leviticus], ea vola ko Esafa kei ira na nona kawa. Sa vakabibitaki kina na Vale ni Soro, na Nona lagilagi na Kalou, sa cecere ka kaukauwa. Sa na gole kina na tamata me vakabulai ka vakarokorokotaka na Yacana Tabu. 4. Same 90-106, Tiko mai na Lekutu [Numbers], era lewe levu era kainaki ni ra vola ka sa baleta na veiwekani nei Isireli kei na veimatani sa wavoliti koya kei na Nona lewa na Kalou na matanitu ko Isireli kei na veivanua kecega era sa vakarorogo ki na nona lewa. 5. Same 107-150 nai Vakaru [Deuteronomy –deut -2, nomy-law] sa kainaki ni a vola ko Tevita ka vakabibitaki kina na Kalou kei na Nona Vosa. Sa levu kina na sere ni veivakacaucautaki, veivakarokorokotaki kei na vakavinavinakataki ni Kalou. E levu na Same oqo era sa volai me lagati ena soKalou, ka sa rawa meda vakayagataka talega meda lagata Vua na Kalou, se meda vola eso nai vakarau ni soKalou me salavata kei na veiSame oqo. 6. Na Same 22 e tiko enai matai ni wasewase [1-41], qai raica na kenai vakamacala e cake.*

I. Same 22:25-31: *Na tikina rogo levu 22: 1 “Noqu Kalou, noqu Kalou, ko sa biuti au ena vuku ni cava...” na vutugu nei Tevita, sa vaka talega kina na vutugu nei Jisu ena gauna dredre ni Nona tu taudua, rarawa ka mate kina mai na kauveilatai, ea vakayacora ena vukuda. II. Ni ko yacova na vosa ‘SELA’ ena Same me vaka na Same 24: 6, 10, sa ka ni rarawa ni sa yali enai vakadewa vou FNV; ko ya na gauna mo cegu kina ka vakasamatataka lesu na veitikina ko sa wilika oti mai. Ni sa yali enai vakadewa eso, mo nanuma dei ni ko*

wilika oti e vica na tiki ni Same, cegu mada ka vakasamataka nai yatu vakasama ko sa wilika oti mai, ka cava na kenai vakaibalebaletaki ki na nomu bula, SELA! E cavuti vaka 71 na SELA ena Same, sa yaga mo vakasamataka, cegu mada ka masulaka na veika ko sa wilika oti mai. Na tikina 24 me dua na SELA, baleta ni sa veisau na vakasama ka tarava! III. Na 22:25-31, sa veisau na domo ni vutugu ki na domo ni marau. Sa dau vakaraitaka ko Tevita ena matana votu na nona sa vakabulai vakayalo, ka sega ni vunitaka, ka sa dau vakacaucautaka ga na Kalou. Ni ra soqo na tamata ni Kalou ena nodra vakavinavinaka, se ena nodra vakacaucautaka na Kalou, sa dauveivakalougatataki na Kalou, ka me ra vakani ena nodra via kana. Ka mera vakavinavinakataka na nodra bula ena nodra nuitaka na Kalou. Ko ira na vutuniyau talega era na vakavinavinaka, se ko ira sa voleka ni mate era na ia vei Jiova na vakavinavinaka baleta nira sa raica ka vakadinadinataka na vinaka ni Kalou, ena Nona lomani ira. IV. Sa nodai tavi bibi sara na kena maroroi na dina ni noda veikilai kei na Kalou, sa sega walega ni ra vuli kina ko ira na luveda, ia era na vakalougatataki kina ko ira na noda kawa era se bera ni sucu. Ko ira nai liuliu ni mataka era sa gone lalai tikoga, se ra sa bera ni sucu mai, ka sa nodai tavi meda tukuna tiko na kena maroroi na dina ni noda veikilai kei na Kalou, me vaka sa vakarota na Daunisame: “E na qaravi koya e dua na kawa, e na okati vua na Turaga me nona kawa. Era na lako mai ka vakatusa na nona yalododonu vei ira na tamata era sa sucu mai, ni sa cakava oqori ko koya” [30-31].

C. Nai Vakamacala lekaleka ni vola eso nei Joni [I, II, III kei na Vakatakila: Ko Joni ea vola na Kosipeli, e vola talega e 4 nai vola: I, II, III ni Joni kei nai Vakatakila sa vola ko Joni. Nai vola era a volai enai veigauna me vakaogo: na 85-95+ AD/ACE. Ogo ko Joni na tisaipeli lomani nei Jisu. Ea volavola tiko mai na yanuyanu ko Patimo, ni a tiko vakavesu kina. Sa ka bibi na noda kila vakararaba nai naki ni volavola nei Joni, me vaka e laurai ena Joni 20: 31 “Sa volai ogo mo dou vakadinata ni sa Karisito ko Jisu, na Luve ni Kalou, ia mo dou rawata [soli vakailoloma vei kemudou], na bula ni dou sa vakabauta na yacana.” Enai I Joni sa vakadeitaka ga ko Joni, kevaka eda sa tusanaki keda ena vuku ni nodai valavalaca sa yalodina ka yalo dodonu ko koya me bokoca na noda ca ka vakasavasavataki keda mai na veika kecega sa sega ni dodonu...sa sega tale na ka e vo. Na loloma levu ga nei Jisu se na loloma savu sa rauti keda, me vaka ea mai bula, ka mate, ka sa tucake tale mai na mate. ”Na Vosa ga [ko Jisu Karisito], ko Koya ea solia na Nona bula, ea bula mai nai vakatekivu, ogo ga nai tukutuku keitou sa vunautaka ka tukuna tiko [1:1a]. Ko Joni talega era a kaya na qase ni lotu, ni a Qase talega e liu mai Efeso. Ko Joni sa vakatokai me Qase me vakataki Pita e vakatokai koya talega ni Qase [I Pita 5:1]. Vakatotolo ga: Nai I Joni dua ga nai vunau ni veivakayaloqataki vei ira era sa lotu. Sa matata ni a vola e dua e voleka sara vei Jisu. Nai II Joni, ea volai vua e dua na ‘marama lomani’ yalodina, ka lomana ko Joni kei na luvena, ea kerea me dauqarauni na nona vakasoqoni ira yani na tamata vakabauta cala, se ko ira era vakatanitaka nai vakavuvuli eratou vakatavulica nai apositolo. Nai III Joni ea volai vei Keio [Gaius] nai tokani yalodina, ia ko Tiotirifi [Diotrephes] e dua e via taura nai tutu vakaliuliu, sa sega ni vinaka na nonai tovo sei vakarau vei ira sa lotu. Sa dodonu me biu tani, [excommunicated], baleta ni sa vakauti ira sa lotu ena vakabauta cala, ka yaco e muri me saqata nai vavakoso lotu. A soli nai vola nei Timitirio [Demetrius], na turaga i tovo vinaka me vakadewataka yani. Nai Vakatakila, nai vola dredre toka ka vunitaki tu na kenai balebale; e vuqa na ka ra kila vinaka ga na bula vata kei Joni ena gauna ko ya, ko ya na veika dredre e koto kina. E dua ga na kenai vakaraitaki, na ‘Papiloni’ e vunitaki kina ko ‘Roma.’ Ia sa volai ena gauna era a vakararawataki kina na leweni Lotu Vakarisito. Nai Nuinui Bula sa waraki ira ko ya, na reki kei na vakacegu ni bula vata kei na Turaga ko Jisu. Mera vosota na veika dredre baleta ni sega ni tawa mudu, sa vakaiyalayala ga, ia na bula kei na Turaga ko Jisu sa tekivu ogo ka yaco yani ki na gauna tawa mudu. Sa dodonu ga me kilai vinaka na yavu [background] se veika e yaco tiko ena gauna ko ya, ka taroga na kenai balebale vei ira, oti qai vakadewataka ka taroga na kenai balebale veikeda. Era sa vakayacora tiko ena veitaba gauna sa oti, ia ena tomani tikoga. Me qarauni ga me kua nida lako tani mai na uto ni Tukutuku Vinaka!!!

I Joni 4: 7-21: I. E levu na vakasama totoka era vakacokoti vata ena wase ni vola ogo [wilika vakamalua na veitikina, qai raica vata kei na kenai vakamacala ogo]: 1. Sa vu [vure] mai Vua na Kalou na loloma [tikina 7]; 2. E rua na sala eda loloma kina: dua, ni da kila [ena noda weiwekani se vakabauta], na Kalou, eda sa vulica na loloma; rua, ni da loloma tiko, eda qai kila ni sa vu mai Vua na Kalou na loloma; 3. Eda kila na Kalou ena vuku ni loloma [t.12], sa Yalo na Kalou, me vaka na cagi, sa sega ni laurai na Kalou, sa kune ga na kena mawe ena Nona loloma, se na Nona cakacaka loloma ena bula ni tamata se ena

vuravura; 4. Sai vakaraitaki na loloma ni Kalou na bula nei Jisu: dua, sa sega ni vakavotaka e dua na ka, sa solia taucoko; rua, na loloma sa soli wale, *na loloma savu*, sa sega ni ganiti keda; 5. Eda sa loloma baleta ni sa vakauqeti keda na loloma ni Kalou meda loloma lesu; 6. Ni tarai keda na loloma, sa yali vakadua se seyavu na rere [t.17-18]; 7. Sa sega ni rau veitawasei rawa na loloma ni Kalou kei na loloma ni tamata [t.7,11,20, 21]; sa dredre meda kaya rawa ni da lomana na Kalou, eda qai cata na wekada, kevaka sa vaka ko va, eda sa yaco me tamata bula lasulasu ga! II. Sa Loloma na Kalou: dua, sa vakamacalataka ga ni bulia na vuravura me baleti keda; rua, sa vakamacalataka na noda galala; tolu, sa vakamacalataka na Nona kauwaitaka na vuravura kei keda na tamata na Kalou oqo; va, sa vakamacalataka na Nona veivakabulai; lima, sa vakamacalataka na bula sa bera mai, sa sega ni biuti keda na Kalou oqo. III. Ko Jisu na Luve ni Kalou, na nodai Vakabula na tamata: 1. Sa tukuna vei keda ni sa kauta mai na bula [t.9]; 2. Sa tukuna vei keda ni sa vakalesuya tale mai na noda veiwekani kei na Kalou eda a vakacacana ena vuku ni valavalaca [t.10]; 3. Sa tukuna ni sai Vakabula kei vuravura ko Jisu [t.14]; 4. Sa tukuna vei keda ni sa Luve ni Kalou ko Jisu [t.15]. Na veitikina oqo sa tukuni kina na Kalou eda qarava, sa tukuni Jisu, ka sa tukuna talega na Yalo Tabu. IV. Na tikina 13 sa tukuna: 1. Ni Yalo Tabu sa vakavuna meda kila nida sa Nona na Kalou; 2. Na cakacaka ni Yalo Tabu eda sa dau vakasaqara kina na Kalou; 3. Sa vakavuna na Yalo Yabu meda kila na Nona tiko vata kei keda na Kalou; 4. Na cakacaka ni Yalo Tabu eda sa kila kina ni da sa vakacegui mai Vua na Kalou; 5. Na Yalo Tabu ga sa rawa kina meda kaya Vua na Kalou, ‘Apa, Tamaqu!’ na kacivi tamada se tinada ena vosa veivakamenemenei, na Ta, se Na, [Roma 8:15,16]; 6. Na Yalo Tabu sa vakadeitaka ki na lomada ni sa bula ena noda bula na Kalou.

D. Joni 15:1-8: Nai vakamacala baleta na Kosipeli i Joni: 1. O cei ko Jisu Karisito? Sa saumi na taro ena Joni I ka vakayagataka ko Joni na sere e daulagati voli ena gauna koya ni ko Jisu na “Vosa” ka buli kina na vuravura ka solia na bula ena veika kecega [1:3, 4]. Ko Joni na Dauveipapitaisotaki sa kacivaka ni ko Jisu na “Lami ni Kalou sa kauta laivi nai vakavalaca ni kai vuravura” [1:29]. Ni sota kei Jisu kei Filipe sa kilai Jisu ni ko koya “sa tukuna ko Mosese kei na parofita” [1:45] kei na vosa nei Nacanieli ni ko Jisu, ‘na Luve ni Kalou, na Tui kei Isireli’ [1:49]. 2. Sa sinai nai vola enai talanoa veivakurabuitaki: na yalewa ni Samaria ka solia vua ko Jisu na ‘wai sa tovure kina bula tawamudu’, na marama ka vesuki ni valavalaca tiko, sa soli vua na bula ka sega ni togotitaki me vaka na lawa, ko Lasarus ka vakaturicake tale mai na mate [11], kei tisaipeli Tomasi ka vakatitigataka ni sa tucake tale mai na mate ko Jisu [21]. Sa vakayagataka ko Jisu na vosa rogo levu mai nai VTM ena taro nei Mosese se ko cei e vosa tiko vua, sa kaya “Koi au koi au ga [I am who I am]. Ko Jisu sa kaya ni sa bera ko Eparaama, au sa bula [I am]. Sa vakayagataka na vosa oqo ni ‘Koi au na madrai ni bula’ [6:35]; “Koi au na rarama kei vuravura” [8:12]; Koi au nai Vakatawa Vinaka [10:14]; “Koi au na vaini dina” [15:1]. 3. E 7 na cakamana e vakayacora ko Jisu ena Joni, ia sa sega ni vakayagataka ko Joni na vosa ‘cakamana’ ia sai ‘vakatakilakila [signs] ni ko Jisu sa Luve ni Kalou. Nona vakabula na lokiloki [5:1-8] sa tukuna kina ni ko koya e vakataki Tamana, sa sega ni vakacegu ena cakacaka [5:19] ka vakataki Tamana sa solia na bula vei ira e vinakata [5:21]. 4. Sa duidui nai tovo ni nona volavola mai vei iratou na Kosipeli suivata [synoptic gospels]-Maciu, Marika kei Luke]. Sa dau balavu na veitalanoa kei ira eso, ka kenai naki me tukuna se ko cei ko koya kei na naki ni nona lako mai. Sa levu na veika vinaka sa veivakavulici kina ka vakabibitaka e tolu na ka bibi oqo: ni ko koya na sala, na dina kei na bula [the Way, the Truth and the Life 14:6] ka sega ni dua ga na sala ia ko koya na sala [not a way but the way, etc]. 5. A cava na vu ni nona volavola? Me rawa ni vakabauta na tamata, “ia sa volai oqo mo dou vakabauta ni sa Karisito ko Jisu, na Luve ni Kalou, ia me soli vei kemudou na bula ena yacana ni dou sa vakabauta” [20:31]. ”E rawa vakacava na veika oqo? na taro nei Nikotimo. Sa matata sara ni kaya vua ko Jisu ni veitalia ga na nona dokai ena lotu ka vakaitutu cecere kina, ’E dodonu mo sucu vou tale ena Yalo Tabu’. Sa gadrevi na veisau dina, koya oqo na ka e dodonu me vakayacora ko Nikotimo se oi keda yadua, me veisau na bula ka vakabauti Jisu: “Ni sa lomani ira na kai vuravura vaka oqo na Kalou sa solia kina na Luvena e duabau ga sa vakatubura me kakua ni rusa e dua vei ira sa vakabauti koya me nodra ga nai solisoli ni bula tawamudu.” [3:16]. 6. Nai talanoa oqo e tiko ena Maciu, Marika kei Luke: sa sega ni tiko enai vola nei Joni: na sucu nei Jisu; na Nona papitaiso; na Nona temaki; na vakasevi ni tevoro; na matalia ni yagoi Jisu; na Kanavata ni Lako Sivia; na veika dredre ena masu mai Kecisemani kei na kaucake ki lomalagi. E digitaka ga ko Joni nai talanoa eso e vola ka sema vata kei na nonai naki [20:30-31]. E vakayagataka ga na veitalanoa oqo ka veidutaitaka vata kei na nonai naki: na yukici ni wai me waini [‘nai vakatakilakila’-signs, sega ni vakayagataka na vosa ‘cakamana’-miracles]; na turaga ena bati ni wai mai Peciseita; sa vakabulai na luvena na turaga dokai se vakaillesile

[nobleman, official]; na vakabulai ni tamata sucu mataboko kei na vakaturi cake tale mai na mate nei Lasarusa. 7. Ko Joni e dua e voleka sara vei Jisu, “a sa vakararavi ena lomasarei Jisu, ...ko koya sa lomana ko Jisu.” [Joni 13:23]. Sa laurai e liu sara vei ira na kenai dau ni Vola Tabu ni ogo na Kosipeli vakayalo. Ena veigauna mai muri me yacova e daidai, sa dei tu ga na vakasama oqori ka vakayagataki me vukei keda ena noda yulica na vakabauta dina. Meda dau wilika vakavinaka nai vola ogo ka vunitaki koto e so na vakasama vuni ka uasivi meda raica ka na veivuke kina na Yalo Tabu [double meaning]. 8. A vola ko Joni na luvei Sepete ka tacina ko Jemesa, na tisaipeli se Apositolo. E vola nai vola tale eso [Joni 1,2,3] okati kina nai Vakatakila. E so na Dauni VT era kaya ni volai na Kosipeli ni bera ni vakarusai ko Jerusamei ena 70, ka so tale me rauta beka na 85-90 AD/ACE ni bera nona kauvakavesu ki na yanuyanu ko Patimo.

I. Joni 15:1-8: “Koi au nai Vakatawa vinaka” eda goleva ena macawa sa oti, eke sa kaya ko Jisu ‘Koi au na vaini dina, ka sai vakatawa- ni- were ko Tamaqu.’ Meda kila tiko ni veitikina ogo [mai na Joni 13-17], sa vosataka tiko ko Jisu ena Nona vakarau lako yani ki Kecisemani ni oti na Kanavata ni Lakosivia, ka tini sara yani ki na kauveilatai. Sa kenai balebale ni vosa ni veitataunaki, sei vakaro bibi sara ena gauna ogo sa cavuta tiko ko Jisu vei iratou na tisaipeli, ka vaka kina kivei keda talega. Ena Kosipeli nei Joni e vakayagataka vakalevu ko Jisu na vosa “Koi au” [I am], sa dusia na vosa sa kilai kina na Kalou, ni yacana ‘Koi au, koi au ga’--“ I am who I am” [Yani 3:14]. Sa vakayagataka ko Jisu na yaca ni Kalou ogo, ka sa kenai balebale, se macala kina meda kilai Jisu ni sega ni tamata walega, ia sa Kalou talega. II. Meda raica mada eso na vakasama bibi mai na veitikina ogo: 1. Enai VTM sa vakatauvatani me were ni vaini ni Kalou ko Isireli [Aisea 5:1-7; Jeremaia 2:21; Isikeli 15:1-8;19:10; Osea 10:1]. 2. Ena gauna ni veiliutaki ni Mekapisi-Maccabbes [ko ya ena maliwa ni gauna ni oti nai VTM ki nai tekivu ni VTV e rauta e 400 na yabaki, sai vakatakilakila ni matanitu ko Isireli na taba ni vaini; sa ceuti na vaini koula ena katuba ni Loqi Tabu ena Vale ni Soro mai Jerusalemi. Sa dua talega nai cocovi se i loloma talei na taba ni vaini. Sa kila vinaka ko Jisu nai balebale kei na talei ni kena kilai e Isireli na vaini. III. Nai yaloyalo ni vaini ko Isireli, e dua na vaini tubu vakasivia, [Osea 10:1], sa veisautaka ko Jisu nai yaloyalo ogo mai nai VTM ni kaya “Koi au na vaini dina!” Me ra kakua ni nanuma cala tiko na Isireli, ko ya, ni ra taba ni vaini dina ni Kalou; segai sara! Kevaka era vinakata mera taba ni vaini ni Kalou mera sema ga vei Jisu, ni sai Koya ga na Vaini Dina! Na tikina e 7, “ *Kevaka dou sa tu vei au ka tu vei kemudou na noqu vosa...*” Dua ga na sala, ko ya me da sema ga vei Jisu... na noda vakabauti Koya e na noda sema Vua ena noda wilika se kania na Nona VOSA ena veisiga kecega. IV. Baleta ni vaini tubu vakalialia ko Isireli, eda sa raica e cake [Osea 10:1] sa lewa nai taukei ni were ni vaini ni dodonu me musu mada eso na tabana. Sa nakita ko Koya me kua ni vua me oti mada e tolu na yabaki, oti me qai vakatarai me vua. E tolu na vuna: Dua, ni oti e tolu na yabaki, sa na yaco kina me matua vinaka me vakatarai me vua mai; Rua, me musu na taba ni vaini eso e vakaoti kakana ka tarova na kena vua vinaka na vaini. Ni musuki na coke ca ogo, sa vukea ga me vua vinaka kina na vaini; Tolu, na tabana e sega ni vua, na coke ca, sa musu laivi ka vakamai, ni sa sega ni yaga. V. Nai talanoa ogo sa macala vakasigalevu ni ko Jisu na ‘Vaini Dina ka sai Vakatawa ni Were ko Tamaqu’ [Joni 1:1]. Na Kalou ga e lewa se ko cei me musu laivi baleta ni sega na betena! Masuta na Kalou me kua ni ko iko e dodonu me musu laivi; ke ko sema tiko vei Jisu ko na sega ni musu laivi! VI. Ena veigauna era dau kauta yani na buka na la’ki vakacaboi soro ki na Vale ni Soro mai Jerusalemi. Na taba ni vaini sa musu sa tabu ni kau yani ki Vale ni

Soro me buka baleta ni malumalumu, ia sa yaga ga me biu laivi ka vakamai, sa sega na betena! Sa dusia ga na dina ni na vakaloloma na tamata e sega ni sema vei Jisu, ka sega na betena, ka sega mada me buka ni vakacaboisoro, sa tawa yaga, sa vakamai ga se vakaavei?

3. Na Sala ni Vuli Vola Tabu [Bible Study Methods], na sala ni vakadewataki ni vosa [exegesis]:A. Ni soli mai na lesoni se tikina mo wilika: wilika sara, oti qai wilika nai talanoa ni bera na lesoni, tarava nai talanoa ni oti na lesoni ko ya [context]. B. Tovelea mo kila toka nai naki ni kena volai nai vola ko ya; me vakataki Joni 20:30-31.C. Wilika tale na lesoni ka toqa na vosa kei na vakasama bibi e lauti iko? Qai raica sara na kenadui balebale? D. Ko raica rawa e dua na vakasama e buwawa ka sega ni macala vinaka, raica tale ka wilika na kena vakadewa vakavavalagi, kena e rawarawa? E. Raica tale na tikina enai Vola Tabu e rawa ni vakamacalataka na vakasama ko raica tiko, me vaka ena veivola tale eso enai Vola Tabu.Vakayagataka e so na taro ena vosa: A cava [what]? Gauna cava e volai kina se cavuti kina na vosa [when]? A cava na vuna [why]? Caka/yaco/rawa vaka evei [how]? F. Raica na “a” “b” “c” lalai enai Vola Tabu vakaidusidusi ka tukuna na vanua mo wilika tale me vakamatatataka na tikina ko wilika tiko; na references se foot/end notes. Indexes enai VT Vakavavalagi. G. Dikeva na vakayagataki ni gauna [tenses]: “Au a lako!” [past], “au sa lako!” [present] kei “au na lako!” [future]? I. Raica rawa e so na vakasama vou? [Goleva na veitikina ena lesoni ni kua? Se dua ga na tikina] J. Mo nanuma tiko ni ko wilika tiko e dua nai vola ka volai ena 2000 vakacaca na yabaki sa oti, mo vakasamataka na i tuvatuva ni vanua [geography], nai tovo ni bula, [culture and traditions], na veika e yaco ena gauna ko ya [history], kei nai vakarau ni nodra volavola [literature].K.Ia sa dei tu ni ogo na vosa ni Kalou, e vosa bula [Ipiriu 4:12]. Mo masulaka ka nuitaka na Kalou ena nomu vukei ni sereki ni vosa.L. Sa kena gauna ogo mo tovelea ke ko gadreva me toso cake tikoga na nomu kila na i Vola Tabu , mo tekivu vakavolia e so nai vola ka rawa me vukei iko. Eso nai Vola Tabu sa tu vata kei na kenai vakamacala [Commentary] se Dictionary of the Bible kei na nomu Dauwilika wasoma na Taro enai vola ni Sere vakaviti sa no kina na yavu ni noda vakabauta kei na cioloji ni lotu. M.Na kena i otioi mo qai taroga na taro: A cava e da vulica rawa mai nai talanoa ogo? Se A cava na kenai balebale vei au/kena yaga vei au ena noqu i tutu vakatamata, vakalotu vakarisito, etc. se cava na kenai balebale /yaga ki nai vavakoso? N.Kua ni rawai sara ena muria nai kalawa e soli yani enai vola baleta ni na tubu mai eso na vakasama e vakavotuya na Yalo Tabu, me golevi sara.

VEIKAUWAITAKI: A cava meda cakava me sureti kina ko ira era sega ni lewe ni lotu? E dua e da nanuma meda sikovi koya? A cava tale e rawa ni vakayacori?

Jovili kei Lisa Meo